

Társadalmi építészet

A magyar CIRPAC-csoport helyszínrajza

MALUSTYIK MARIANN

Blinken OSA Archívum, Centrális Galéria, 2019. V. 4. – IX. 15.

Idén, a Bauhaus létrejöttének 100. évfordulóján számos kiállítás emlékezik meg az iskoláról és máig tartó hatásáról, amelyet a modern művészet, építészet és dizájn világára gyakorolt. Magától értetődő, hogy a 2019-ben immár kilencedik éve megrendezésre kerülő *Budapest 100* is a weimari iskola szellemiségét tükröző két világháború közötti építészeti emlékek közül válogatott. A rendezvény egyik kísérőprogramjaként május 4-étől látogatható a Centrális Galériában a Zsámboki Miklós és

A Napraforgó utcai családiház-mintatelep emlékkövének építése

Foto: Fortepan 135179

Székely Katalin kurátorok által megrendezett *Kollektív álmok és burzsuj villák – A magyar CIRPAC-csoport helyszínrajza* című tárlat.

A címben is szereplő ellentmondás okai és mibenléte analitikus módon tárulnak fel a látogató előtt. „Kifogásoltam azt, hogy éppen ennek az egyéni tendenciának következtében éles ellentét mutatkozott az elvi rész célkitűzései és a realizációs részben bemutatottak között (ott kollektív álmok, itt »burzsuj« villák)” – fogalmaz Ligeti Pál 1932-ben Molnár Farkasnak írt levelében, reflektálva a kiadni tervezett CIRPAC-könyv tartalmára.

A kiállítás a magyarországi CIRPAC-csoport tevékenységét járja alaposan körbe; érdemes rá elegendő időt szentelni. A néző a mélyreható kutatásnak köszönhetően számos dokumentum, újságcikk, korabeli híradás és a tagok közötti levelezés áttanulmányozásán keresztül kerülhet közelebb a témához. Mindezek segítségével tárul fel igazán, hogy a két világháború között milyen – nem egyszer utópisztikus – álmok és gondolatok, kezdeményezések és megvalósult alkotások bontakoztak ki a szervezet tevékenysége nyomán.

A CIAM (Congres Internationaux d'Architecture Moderne) 1928-ban szerveződött Svájcban, La Sarrax városában, olyan építészek közreműködésével, mint Le Corbusier, Ernst May és Gerrit Rietveld. Legfőbb célkitűzéseik közé tartozott, hogy a korszak tervezői együtt gondolkodva megoldást találjanak a modern kor építészeti és urbanisztikai problémáira. Kongresszusok szervezésével igyekeztek választ találni arra a kérdésre, hogy milyen kihívásokkal kell szembenéznie a 20. századi építészetnek és várostervezésnek. A 20-as évek végén Európában a legnagyobb problémák közé a nem megfelelő lakhatási körülmények és a nagy méreteket öltött lakáshiány számított.

Már az első kongresszus döntött arról, hogy az egyes országokban különálló munkacsoportokat kell létrehozni (CIRPAC – Comité International Pour la Résolution des Problèmes de l'Architecture Contemporaine), amelyek feladata többek között az új építészeti irányelvek szélesebb körű megismertetése volt. Az 1929-ben megalakult magyarországi CIRPAC-csoport az építészeti kérdéseken túlmutatva politikai és társadalmi téren is aktív szerepvállalásba kezdett. Tagjaik között a Bauhauszal kapcsolatban álló fiatal tervezőket, valamint a korszerű, új irányzatok elkötelezett híveit találjuk. Molnár Farkas és Fischer József az elsők között voltak Magyarországon, akik a modern építészet mellett tették le voksukat. Őket tekinthetjük a CIRPAC-csoport legmeghatározóbb tagjainak is.

A nyolc tematikus egységre tagolt kiállítás végigvezeti a nézőt azon az úton, amelyet a hazai szervezet bejárt. Molnár Farkas és Fischer József már a CIAM megalakulása előtt is gyakran hallatták hangjukat különböző sajtóorgánumok hasábjain, és teljes mellszélességgel álltak ki amellett, hogy a modern építőművészet feladatai közé tartozik a társadalmi szerepvállalás, a szociális problémákra való reflektálás és a megoldások folyamatos keresése.

A csoport első kezdeményezései között valósult meg 1931-ben a Napraforgó utcában a korszak vezető magyar építészei által tervezett 23 családi ház felépítése. A kis telkeken, racionalizált alaprajzzal létrejövő házak a középosztály számára kínáltak elérhető áron lakhatási megoldást.

A CIAM az új építészeti elveket kiállítások keretében próbálta megismertetni a közönséggel. Bepillantást nyerhetünk az 1930-ban, Berlinben megrendezett *Deutsche Bauausstellung* című tárlat magyarországi sajtóvisszhangjába, amelynek nyomán a magyar CIRPAC-csoport is elkezdett kiállítások szervezésével foglalkozni. Felvételeket láthatunk az 1931-es *Őszi Háztartási Kiállítás és Lakberendezési Vásárra* készített Kolház-modellről, majd a következő évben az agitatív táblákból álló, *Az új építésért* címet viselő sorozatból. Az anyagot kibővítve *Építetek gyermekeitekért!* címmel 1932 őszén ismét kiállították volna, azonban a rendőrség közbeavatkozott, és a megnyitó napján elkobozta a tablót.

A csoport tagjai már az 1920-as évek végétől szoros kapcsolatot ápoltak Kassák Lajossal és a Munka-kör tagjaival. Haár Ferenc és Lengyel Lajos terveikkel hozzájárultak a kiállítások arculatának létrehozásához, valamint fotóikkal dokumentálták a csoport tagjai által tervezett építészeti alkotásokat. A kiállítás ezen túl a fotóművészek szociofelvételeiből is bemutat egy kisebb válogatást, még jobban alátámasztva ezzel az ideológiai hasonlóságot a két csoport között.

Az OTI kislakásos bérházcsoport, amely jól tükrözi a CIAM elveinek megvalósulását Magyarországon, külön blokkban kerül bemutatásra. A tervezőcsoportban Molnár Farkas és Fischer József is részt vett. A Tisza Kálmán (ma II. János Pál pápa) téri sávos beépítésű épület tervezésekor a cél a kis méretű, elfogadható áron kínált, élhető körülményeket biztosító lakások kialakítása volt.

A CIAM tagországaiiban felmerült a kérdés, hogy egy nemzetközi szervezet vajon képes-e központilag olyan irányelveket megfogalmazni és olyan döntéseket hozni, amelyeket az összes tagország feltétel nélkül elfogadhat és megvalósíthat. 1937-ben alakult meg a CIAM-Ost, amely Magyarországon kívül Ausztriát, Csehszlovákiát, Lengyelországot, Jugoszláviát és Görögországot tömörítette magába. Önálló kongresszusok szervezésével sajátos és egyedi problémáikra keresték a válaszokat.

A CIRPAC-csoport a politikai helyzet következtében a 30-as évek végére ellehetetlenedett. Mivel állami megbízásokat nem kaptak, családi házak és villák tervezéséből tartották fenn magukat. Ennek következtében fokozatosan eltávolodtak saját ideológiai meggyőződésüktől, a csoport egysége elkezdett megbomlani. Végül ez vezetett az 1938-as feloszláshoz.

A szeptember 15-ig látogatható kiállítás végére teljesebb képet kaphatunk arról, miben is áll a címben szereplő ellentmondás. Jobban megismerhetjük azokat a sajátos körülményeket, amelyek közepette ez az újtó szellemiségű csoport a saját képzettségén és szakmáján túlmutató társadalmi problémák megoldására is aktív válaszokat keresett. Mindez nem egy esetben járt a hatalmon lévőkkel való nyílt ellenszegüléssel és konfrontációval, amelynek következtében az akkori politikai helyzetben elkerülhetetlen volt a csoport megszűnése.

Kiállítási enteriőr

